

การประสานความร่วมมือระหว่าง สถาบันการศึกษากับระบบบริการสาธารณสุข เพื่อการพัฒนากำลังคน และระบบบริการ สาธารณสุข โดยรูปแบบการวิจัยระบบ สาธารณสุข (พ.ศ.2533-2534)

HSMD.¹ Through HSR.² : A Collaborative Effort Between
Producer and User of Human Resource for Health, 1990-1991

5 วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นวิทยาลัยแห่งหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุข ที่มีหน้าที่ผลิตและพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข ได้ร่วมมือกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ทำการพัฒนา รูปแบบ (Model Development) การฝึกงานภาคสนาม ของนักศึกษาหลักสูตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข โดยใช้การ วิจัยร่วมปฏิบัติการ (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยระบบบริการสาธารณสุข (Health Services Research) เป็นวิธีการเพื่อพิสูจน์ว่า แนวคิดการพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข ควบคู่ไปกับการ พัฒนาระบบบริการสาธารณสุข โดยอาศัยความร่วมมือจาก ฝ่ายผู้ผลิต และฝ่ายผู้ใช้ (Health Service and Manpower Development Concept) จะสามารถทำได้จริง

การวิจัยนี้ ดำเนินการโดยการทดลองจัดการฝึก ภาคสนามให้นักศึกษา 3 รุ่นๆละ 100 คน รุ่นแรกฝึกงาน ในพื้นที่อำเภอภูเวียง และอำเภออุบลรัตน์ ระหว่างเดือน มิถุนายน 2533 - พฤศจิกายน 2533 รุ่นที่ 2 ฝึกงานใน พื้นที่อำเภอพล และอำเภอสีชมพู ระหว่างเดือน ธันวาคม 2533-พฤษภาคม 2534 และรุ่นที่ 3 ฝึกงานที่อำเภอน้ำพอง ระหว่างเดือนมิถุนายน 2534-พฤศจิกายน 2534

¹ HSMD. = Health Service and Manpower Development

² HSR. = Health Systems Research

■ วิทยาลัยการสาธารณสุข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น
The North-Eastern Public Health College
and Khonkaen Provincial Health Office

งานวิจัยระบบสาธารณสุขชิ้นนี้ ดำเนินการ วิจัยในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ช่วงปี พ.ศ. 2533-2534 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ บางส่วนจากองค์การอนามัยโลก ที่นำเสนอ นี้เป็นสรุปย่อสาระสำคัญ เอกสารฉบับ สมบูรณ์ จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น

ในการพัฒนารูปแบบการฝึกงาน วิทยาลัยการสาธารณสุขและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ใช้คณะทำงานร่วมเป็นองค์กรแกนกลางสนับสนุนให้ คณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอ (คปสอ.) เจ้าของพื้นที่มีบทบาทอย่างอิสระในการ คิดระบบ กระบวนการ และวางแผนการฝึกงานให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหา และการทำงานจริงของ ระบบบริการในพื้นที่นั้นๆ ภายใตกรอบแนวคิด เดียวกัน มีการจัดทำร่างคู่มือการฝึกงาน มีการ ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยว- ข้องในระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่สถานี อนามัยซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยง และเพื่อปรับ ปรุงคู่มือการฝึกงานให้สมบูรณ์ก่อนการฝึกงาน มี การเตรียมทรัพยากร เตรียมการนิเทศงานและ การประเมินผล รวมทั้งเตรียมการประสานงาน จากนั้นจึงเป็นการฝึกงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ มีการนิเทศงานและมีการประเมินผลแบบภายใน (Internal evaluation) ที่ค่อนข้างเป็นระบบ

การพัฒนารูปแบบการฝึกงานในรุ่นต่อๆมา ใช้วิธีดำเนินงานทำนองเดียวกัน โดยมีการนำ ประสบการณ์จากการทดลองรุ่นแรกถ่ายทอดสู่คณะ กรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอ เจ้า ของพื้นที่ฝึกงานรุ่นต่อๆ มาด้วย นอกจากนี้มีการ ทำวิจัยประเมินผลแบบภายนอก (External evaluation) สำหรับการฝึกงานรุ่นที่ 1 และ 3 เพื่อให้ ได้ข้อมูลสำหรับสรุปผลวิจัยอย่างรอบด้านด้วย

ผลการวิจัยทั้ง 3 รุ่น สรุปได้ดังนี้

■ เกิดการทำวิจัยระบบบริการสาธารณสุข ในรูปของวิจัยร่วมปฏิบัติการโดย (1) สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยการ สาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความร่วมมือ กันอย่างจริงจัง ในการประสานแนวคิด วิชาการ ทรัพยากร และสนับสนุนคณะกรรมการประสานงาน สาธารณสุขระดับอำเภอเจ้าของพื้นที่ ให้เป็นองค์กร หลัก รับผิดชอบการฝึกงานนักศึกษาอย่างเต็มตัว (2) มีการเตรียมงานและการดำเนินการฝึกงานที่ เป็นระบบและเป็นวิทยาศาสตร์ (3) คณะกรรมการ

ประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอแสดงศักยภาพ ร่วมกับอาจารย์ของวิทยาลัยการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี และ (4) มีการเก็บข้อมูล ปัญหา เพื่อการวิเคราะห์และประเมินผลอย่างเป็นระบบ

■ โครงการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์คือ เกิดการ พัฒนา รูปแบบการฝึกงานของนักศึกษาโดยอาศัย ความร่วมมือของฝ่ายผู้ผลิตกับฝ่ายผู้ใช้ ผ่านกระ บวนการวิจัยระบบสาธารณสุข จนกระทั่งได้รูปแบบ การฝึกงานที่เหมาะสมกว่าเดิม นักศึกษาและเจ้า- หน้าที่ในระบบ รวมทั้งอาจารย์ของวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง มีความพอใจ เกิดการพัฒนากำลังคนในระบบ บริการสาธารณสุขไปพร้อมๆ กับการพัฒนานักศึกษา แต่ผลที่เกิดต่อการพัฒนางานและพัฒนาระบบบริการ ยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก การฝึกงานในรูปแบบนี้ซ้ำ หลายรุ่นในพื้นที่เดิมอาจจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ต่อ เนื่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางาน และพัฒนา ตัวระบบบริการได้ชัดเจนกว่านี้

■ โครงการนี้ ก้าวหน้าตามแผนงานที่วางไว้ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพโครงการมีประสิทธิภาพ ใช้เวลาวิจัย 2 ปี โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วใน ระบบปกติเป็นส่วนใหญ่ พึ่งพาเงินอุดหนุนการวิจัย จากภายนอกไม่มาก ในขณะที่ได้ผลการวิจัยค่อนข้าง ชัดเจน

■ การวิจัยนี้สามารถพิสูจน์ว่า (1) แนวคิด การพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุขควบคู่ไปกับการ พัฒนาระบบบริการสาธารณสุขโดยอาศัยความร่วมมือ จากฝ่ายผู้ผลิตและฝ่ายผู้ใช้ (HSMD. concept) ทำให้เป็นจริงได้ (2) การวิจัยร่วมปฏิบัติการทำให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการฝึกงานนักศึกษาได้จริง (3) ได้รูปแบบการฝึกงานภาคสนาม สำหรับนัก- ศึกษาเจ้าพนักงานสาธารณสุขที่เหมาะสมและดีกว่า เดิม

■ รูปแบบการฝึกงานของนักศึกษาที่พัฒนา ขึ้นนี้ อยู่ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของจังหวัดขอนแก่น ในช่วงปี พ.ศ.2533-2534 ถ้าจะมีการนำไปใช้ใน พื้นที่อื่น ควรประยุกต์รูปแบบให้เหมาะสมตามเงื่อ- ไขของพื้นที่นั้นๆ โดยใช้กรอบแนวคิดนี้ และใช้

กระบวนการวิจัยระบบบริการสาธารณสุขเป็นวิธีการหลักได้เหมือนกัน

มีข้อเสนอสำคัญ 3 ประการ คือ (1) สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุขและสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ควรกำหนดเป็นนโยบายสนับสนุนให้วิทยาลัยในสังกัดและจังหวัดต่างๆ ได้ร่วมมือกันพัฒนารูปแบบการผลิตและฝึกอบรมนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ภายใต้กรอบแนวคิดและวิธีการทำนองนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (2) ควรสนับสนุนให้มีการขยายแนวคิดการวิจัยระบบสาธารณสุข เพื่อพัฒนางาน

และพัฒนากำลังคน แล้วสร้างให้เกิดความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยต่างๆ กับกระทรวงสาธารณสุข ให้เป็นรูปธรรม เป็นระบบ จริงจัง และกว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และ (3) มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ ที่ทำหน้าที่ผลิต และพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุขและจังหวัดต่างๆ ควรให้ความสนใจต่อกรอบแนวคิด กลวิธี และแนวทางการพัฒนาเหล่านี้ เพื่อนำไปใช้พัฒนากำลังคนและพัฒนาการทำงานให้กว้างขวางและหลากหลายยิ่งขึ้น

